

Modernitenin ‘Tutarlılık’ Anlatısı Bağlamında Bir ‘Kentsel Rasyonelleşme’ Aracı Olarak Mimarlık Yarışmaları; Berlin Örneği

*Architectural Competitions as an Instrument for ‘Urban Rationalization’
in the Context of the Discourse of ‘Consistency’ in Modernity; the Case of Berlin*

Evin ERİŞ, Yasemen SAY ÖZER

ÖZ

Bu makale Berlin kentinde İkinci Dünya Savaşı sonrasında günümüze dek uzanan periyotta kentin biçimlenmesinde önemli yer tutan mimari ve kentsel tasarım yarışma projelerini ve bunların arkasında yatan fikirleri incelemeyi hedeflemektedir. 19. yüzyıl sonu ve 20. Yüzyılın başından itibaren modernite ilkeleri doğrultusunda biçimlendiği gözlenen Berlin kentinin savaş sonrası dönemde bu ilkeleri hangi koşullarda ve hangi mekanizmalarla gerçekleştirdiği sorusundan hareketle, yarışma projelerine odaklanan makale, tüm kültürel ve düşünsel süreçlerin arkasında bir ortak aklin ne derece belirleyici olduğu konusunu problemleştirir. Modernitenin başlangıç dönemindeki aydınlanmacı ve pozitivist bakış açısının, modernite fikrinin içinde barındırdığı ‘tutarlılık’ anlatısının özünü oluşturduğu varsayımından hareketle, modernite düşüncesinin arka planında önemli yer tutan rasyonelite olgusunun yarışma projeleri aracılığıyla nasıl hayata geçirilmeye çalışıldığı ve bu anlamda kentin kimliğini nasıl oluşturduğu incelenmektedir. Bu bağlamda, gerek modernite ile özdeşleştirilebilen, gerekse modernite sonrası dönemde geçirdiği siyasal ve ekonomik dönüşümler yüzünden Postmodern dönemle özdeşleştirilebilen Berlin kentinin dönüşümü incelenecektir. Çalışma alanı olarak Berlin kenti iki sebepten ötürü seçilmiştir. Bunlardan ilki, en temel tez-antitez ikilisini oluşturan sosyalist ve kapitalist sistemleri temsil eden Doğu ve Batı bloklarının kesişiminde yer alıyor olması, ikincisi ise, modernitenin doğduğu coğrafyada yer almış olup, ‘modern’ kente dair ve rasyonelite odaklı pratikler ve söylemler açısından kendisine pek çok kez ve durumda referans verilmiş olmasıdır. Bu kurgu dahilinde, Berlin kent özelinde modernite fikrinin mimari ve kente yansımaları bağlamında, kentsel analiz yöntemlerinden kartografik yöntem kullanılarak değerlendirilmeler yapılmıştır. 1945-2015 yılları arasındaki dönem, tarihteki çeşitli siyasal, ekonomik ve kültürel kırılma noktaları esas alınarak 3 alt dönemde incelenmiş olup, bu dönemlerde yarışma projelerinin nitelikleri kartografik çalışmalar üzerinden değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Berlin; mimarlık yarışmaları ve kentsel tasarım; modernite; rasyonelite, tutarlılık.

ABSTRACT

This article discusses some architectural and urban design competition projects, as well as the ideas that influenced them, which have had a significant place in the development of Berlin since World War II. The article focuses on competition projects, beginning with questions regarding which circumstances and mechanisms are used to realize the principles of modernity, and problematizes the extent to which common wisdom is decisive in cultural and intellectual processes in Berlin, which has been configured based on principles of modernity since the late 19th century and early 20th century. With the assumption that the positivist perspective of enlightenment during early phases of modernity constituted the essence of the “discourse of consistency,” it is intended to analyze how attempts are made to materialize the notion of rationality - a significant feature of the idea of modernity - in architectural competitions, and how it embodies the identity of Berlin. The transformation of Berlin, which can be associated both with modernity and post-modernity due to its political and economic transformations after the period of modernity is also examined. Berlin was selected as the case study for two primary reasons; first, it was where the Eastern and Western blocs met, representing socialist and capitalist systems. Second, Berlin is in the geographical region where modernity was born, and therefore it has often been referred to in rationality-based practices and discourse regarding a “modern” city. Within the context of reflections of the idea of modernity on both architecture and cities, and with specific reference to the city of Berlin, assessments of entries in architectural competitions held between 1945-2014 during 3 sub-periods defined by critical political, economic, cultural inflection points are made using cartographical method of urban analysis.

Keywords: Architectural competitions and urban design; Berlin; consistency; modernity; rationality.

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul

Başvuru tarihi: 15 Şubat 2016 - Kabul tarihi: 04 Mart 2016

İletişim: Evin ERİŞ. e-posta: erisevin@gmail.com

© 2016 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2016 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Giriş

Bu çalışmada, modernite, ‘Tutarlılık’ kavramı üzerinden ele alınıp, bununla ilişkili olarak Berlin kent özelinde değerlendirmeler yapmak amaçlanmıştır. Modernite düşüncesinin arka planında önemli yer tutan Rasyonalite olgusunun tasarım alanına yansımaları olarak görülebilecek sistematik yaklaşımın önemli unsurlarından biri olan ‘kurallı yapılar’ dikkat çeker. Dolayısıyla kültürel bir olgu olarak ele alındığında ‘modernite’, kendisini oluşturan bileşenler (ki bunların arasında mimarlık ve kent biçimi bu çalışma kapsamına ilişkin unsurlar olarak kabul edilmiştir) arasındaki tutarlılık (veya tutarsızlık) ilişkileri üzerinden tanımlanabilir.

Çalışmanın modernite tartışmasında ‘tutarlılık’ olgusu- na odaklanması nedeniyle, modernite ile özdeşleştirilen geniş kapsamlı kuramsal tartışmalar yalnızca ‘tutarlılık’ filterinden geçirilerek ele alınacak, bu filtreden doğrudan geçemeyen kavram ve unsurlar kapsam dışında bırakılacaktır. Burada, ‘tutarlılık’ olgusu modernite’nin söylemi ve icraatı olarak iki bağlamda ele alınacak olup, gerek söylemin, gerek icraatın kendi içindeki tutarlılıkları ve gerekse de söylem-icraat arası tutarlılıklar makalenin çerçevesini oluşturacaktır. Makalenin söylem-pratik ilişkisiyle ilgili tarafı, kapsamında yöntemle ilişkili olarak sistematik karşılaştırmalara esas olmak üzere yarışma projelerine odaklanacaktır. Bu çerçevede, Berlin kent merkezi odak noktası olarak alınacak, ve yukarıda sözü edilen kesişimlerin yoğun olarak yaşandığı duvar ve çevresi çalışmanın merkezini oluşturacaktır.

Berlin kentinin dönüşümü bu çalışmada, 19. yüzyıldan günümüze uzanan bir perspektifte yer alacak olmakla birlikte, bu dönemin bir makale çalışması için uzunluğu göz önünde bulundurularak, 20. yüzyılın temsili periyotları ile kırılma ve geçiş noktalarına odaklanacaktır. Bu kısıtlamanın arkasında yatan mantık, özellikle de Berlin duvarının inşası üzerinden düşünüldüğünde, siyasal ve ekonomik düzenler arası geçişte ortaya çıkan dönüşümler arası tutarlılık ve tutarsızlıkların, makalenin ileri sürdüğü argümanları net bir şekilde ortaya koyabilme potansiyelidir. Bu nedenden ki, yüzyıllardır sürekli dönüşe gelen Berlin kent formunda 20. yüzyıl ortalarından itibaren gözlenebilen çarpıcı transformasyonu ve modernite’nin kendi içsel tutarlılıkları arasındaki sistematigi göz önüne sermek için, 1945’ten günümüze kadar olan süreç, duvar öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere üç(3) ayrı döneme yayılı bir zaman kesitinde ele alınarak, çalışmanın tarihsel kapsamı belirlenmiştir. Bu bağlamda, kent son dönem dönüşümü, 1945-1961; 1961-1989 ve 1989-2014 olmak üzere üç farklı dönem çerçevesinde kategorize edilecektir. Bu nedenle çalışma kapsamında seçilen, Berlin Senatosu’nun arşivlerinde yer alan (en güncel olan) 2014 Berlin kent haritası ve Berlin kentinin tarihsel dönüşümünü gösteren Bien & Giersch’in yayınladığı 1943, 1953, 1984 yılları haritalarını da içeren

‘Luftbildplane, Ansichten, Übersichtskarten von 1237 bis heute - Über Berlin’ haritaları, dijital ortama Evin Eriş tarafından aktarılmıştır.

Modernite, Tutarlılık ve Rasyonalite

1960’tan günümüze farklı bakış açıları ile çeşitli modernite eleştirileri yapılmıştır. Aynı zamanda, Modern olma fikrinin başlangıcından bu yana pek çok farklı modernite tanımının yapıldığı da söylenebilir. Bu çalışmanın ana amacı, tutarlılık kavramının özünde yatan kavramların Modern ve modernite felsefesi ile kolaylıkla ilişkilendirilebileceği düşüncesiyle, modernite’yi tutarlılık kavramı üzerinden yeniden değerlendirmektir.

Modernite’nin tutarlılık kavramıyla ilişkisini kurmadan önce, modernite’nin bu olguyu nasıl bünyesinde barındırdığına ilişkin bağlamsal bir değerlendirmeye gereksinim duyulmaktadır. Bu doğrultuda, modernite tanımı içinde tutarlılık nosyonunu gerektirecek arka planın anlaşılması gerekir. Hegel’den Habermas’a uzanan bir skala içinde mantık ve rasyonalitenin arka plandaki rolünü sorgulamak başlangıç noktası olarak alınmıştır. Modernite kavramı üzerinde konuşabilmek, eleştiri yapabilmek şüphesiz ki Hegel’in modernite kavramı ile ilgili düşüncelerini irdelemeyi, özümsemeyi gerektirir. Bunun iki nedeni vardır; birincisi, Modern düşüncenin öncüsü, iz bırakan filozoflarından biri olması; ikincisi, düşüncelerinin çoğunlukla ‘soyut’ olmakla eleştirildiği (Zizek, 2015; Zizek 2011), ancak ‘modernite’ kavramının da özünde soyutluklar barındırdığı düşüncesidir. Modernite tanımının yapılmasının - epistemolojik olarak incelenmesinin - güçlüğü ve yapılan tanımların çeşitliliği de bu soyutluk ile ilişkilendirilebilir. ‘Modern’ düşünce evrim teorisiyle, gelişme ve ilerlemeyle paralel düşünceler üzerine kurulmuştur. Hegel, modernite tarihini bilincin özgürleşme süreci olarak tanımlar (Singer, 2003; Bumin, 2013). Bu süreci ise mantık bilimi, rasyonel düşünce ve diyalektik yöntem üzerine oturturur (Hilav, 2012). Modernleşme süreci içinde, bir başka deyişle düşüncenin özgürleşme sürecinde yetersizlik ve tutarsızlıklar (Singer, 2003; Hegel, 2011) ile karşılaşıldığında ideale ulaşma yolunda evrilme süreci başlar ve modernite’nin soyut kavramları zamanın ruhuna göre evrilerek katlaşır; ta ki katlaşan bu fikrin tutarsızlıkları sonucu buharlaşma fazına gelene kadar (De Landa, 1997). Modernite tarihinin faz değişimleri olarak kabul edilebilecek bu kırılma noktalarını Hegel, yetersizlik ve tutarsızlık kavramları üzerinden açıklar (Singer, 2003; Hegel, 2011).

Modernite’nin ‘standartlaşma’ ve ‘rasyonellik’ kavramlarına yapılan vurgu dikkate alındığında, Aydınlanma üzerinden konuya bakmak anlamlı olacaktır. 16 yy. sonlarında 17 yy. başlarında yeni bir çağda yeni bir dünya inşa edilme- ye başlanmış, Ortaçağın hakikati yerini; bilinebilir, matematiksel ve keskin bir realiteye bırakmıştır. Modern felse-

fenin doğuşu ile Aydınlanma Çağı olarak nitelendirilen bu çağın ise Descartes ile başladığı (Goldman, 1973), üzerinde uzlaşmış kanılardan biridir. Bu çağ ile birlikte, Tanrının evreni yönettiği, iyi ile kötüyü açıkça ayırt edebildiği, doğruyu yanlıştan ayırdığı, her şeye anlamını bahşettiği anlayış, inanç sistemi ve bu inanç sistemini mümkün kılan değerler, insanın akli sayesinde ‘iyiyi’, ‘doğruyu’ ve ‘gerçeği’ anlamlandırabilecek ve akıl dışında belirleyici hiçbir dışsal otorite ve gücü tanımayacak, akla ve sebep-sonuç arasındaki mantıklı ilişkiye dayanan nesnel bir anlayışla yer değiştirmiştir. Kısaca, ‘Modern’ toplumun davranışı artık geleneksel, duygu temelli ve inanca dayalı değildir. Galileo’nun fiziği, Newton’un matematiği, Descartes’in şüpheciligi ile insanı doğanın efendisi ve sahibi olarak gören bilim-baskın, rasyonel bir akıl anlayışı söz konusudur. Bir başka deyişle, Aydınlanma Çağı ile birlikte akli ve insanı merkeze alarak toplumsal yaşam rasyonelleştirilir. Ancak unutulmamalıdır ki Aydınlanma yalnızca bir düşüncedir (rasyonel düşünme sistemi). Bu bağlamda, bu düşünceyi katılaştırıcı ve yeniden üreten bir taşıyıcıya ihtiyaç olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Modernite kavramı ve bu kavramın sınır ve tanımlarının, Aydınlanma’nın içinde doğduğu toplumsal yapıları belirlediği düşüncesi, Aydınlanma (Rasyonelite) ve modernite arasındaki ilişkiyi ortaya koyar. Giddens modernite tanımını yaparken, Avrupa’da 17 yy.’dan itibaren ortaya çıkan, daha sonrasında etkileri dünya ölçeğinde yaygınlaşan hayat biçimlerine ya da örgütlerine işaret eder (Giddens, 2012). Weber’in modernite teorisi Rasyonelite düşüncesine dayanır, dünya-tarihsel modernizasyon sürecini, ‘progresif’ bir rasyonelleşme süreci olarak yorumlar (Wellmer, 1985). Habermas da Weber’in bu düşüncesine benzer şekilde, modernite ve Rasyonelite tarihlerinin birbirine paralel olarak okunabileceği kanısındadır (Habermas, 1984) ve modernite’yi, rasyonelliğin kuramsal ve algısal birikimi olarak görür. Aynı zamanda Rasyonelite’nin bilginin temellendirilmesi ile değil, kullanımı ile ilişkilendirir (Habermas, 1993). Özetle modernite kavramı, rasyonelliğin klasik mecrasından iletişim ve eylem alanına kayması ile tanımlanabilir. Dolayısıyla, modernite’yi Rasyonelizm’in ‘eylem planı’ olarak görmek mümkündür. Sonuç olarak ise; modernite’nin Aydınlanma düşüncesinin ihtiyaç duyduğu, katılaştırıcı katalizör ve yeniden üretici bir taşıyıcı rolünü üstlendiği ileri sürülebilir, modernite’nin Rasyonelite ile doğrudan ve organik bağı olduğu kabul edilebilir. Bu nedendir ki, modernite’nin rasyonelliğini somutlayan mantıksal yapıları incelemek bilimin temel sorunlarından biri haline gelmiştir. Perez-Gomez (Gomez, 1983), mimarlığın modern bilimin içinde sorunlu biçimde yer almasını incelediği eleştirel tarihsel analizinde, mimarlığa ilişkin epistemolojik bilginin rasyonelleştirilme çabalarına değinirken, yukarıdaki argümanı doğrular. Bu bağlamda, mimarlığın geleneksel bilgi ve yöntemlerinin rasyonelleştirilerek mimarlığın bilimsel bilgiye dönüştürülmeye çalışıldığı erken modern

dönemi betimlerken şu noktayı vurgular. Mimarlığın temel araç ve yöntemleri değişmemekle birlikte mantıksal ve sistematik bir yapıya tercüme edilmeye çalışılmıştır.

Modernite Çerçevesinde Berlin Kent Tarihi

Modernite ve Rasyonelite ilişkisi bağlamında değerlendirildiğinde Berlin’in önemi şu şekilde meşrulaştırılabilir;

‘Modernite düşüncesinin doğduğu, önemli kırılmalarının fiziki ve mekânsal etkilerinin doğrudan yansıdığı ve birinci elden hissedildiği bir kent olan Berlin’in, modernite’yi ve dönüşümünü anlatan, kendi iç sistematigi olan, belli dönemlerde siyasi, ekonomik ve kültürel oluşumlara dair tutarlılıklar sergilerken, diğer dönemlerde de bu boyutlar arasındaki uyumsuzlukları ifade etmek üzere tutarsızlıklar ortaya koyan bir varlık veya bir kültürel yansıma olarak görülüp görülemeyeceği’ makalenin temel sorunsallarından birini oluşturur.

Kent morfolojisi, mekânsal bir bütünlük olarak (kendini oluşturan yapıların içsel mimari kurguları ve binalar arasında ortaya çıkan açık mekân kurgularını da kapsayacak biçimde) kendi arkasında barındırdığı düşünsel ve mantıksal yapıyı bir matematik yapı olarak ortaya koyan en üst kültürel üretilerdir (Çetin, 2003). Bir kültürün en küçük artefaktından en büyük yerleşim desenini oluşturan kent biçimine, edebiyatından sözlü geleneklerine, hatta müziklerine uzanan bir yelpazede bu matematiksel yapıyı görmek olanaklıdır.

Post-strüktürel düşüncede bu matematiksel yapıyı dilbilim incelemeleri sonucunda ifade etmenin yollarını bulmuş ve bilimsel bilgi alanının temellerine oturtmuştur. Berlin pek çok kent gibi arkasında barındırdığı bu yapıyı açıkça yansıtmakla kalmayıp, çok kısa bir zaman dilimi içerisinde önemli değişimler ve dolayısıyla kalıcı kırılımlar sergileyen bu yapıyla birlikte, kültürün tüm boyutlarında gözlenen matematiksel tutarsızlıkları da ortaya koyan bir özellik sergiler. Yine pek çok aparteid kentte olduğu gibi, bu kırılmanın izlerini fiziki bir duvar ve onun çevresinde değişen mekânsal oluşumlarla bugüne taşır. Ancak, diğer aparteid kentlerden farklı olarak, ekonomik ve siyasal olarak iki farklı varoluş biçimini ortaya koyan sosyo-ekonomik ve politik düzenlerin önce çatışmasını sonra ise uzlaşmasını mekânsal olarak bir palimpseste dönüştüren bir özgün nitelik arz eder.

Bu bağlamda makale kapsamında, dönemsel olarak ayrı ayrı yapılan kartografik çalışmanın ardından, elde edilen haritaların üst üste çakıştırılarak değerlendirmeleri yapılacaktır. Buna ek olarak, hem Berlin kent planlaması, hem de çağdaş kent planlaması anlamında önemli yer tutan 1862 yılında hazırlanmış olan ‘Hobrecht Planı’ ile günümüz (güncel) Berlin haritası çakıştırılacaktır. Özetle, Hobrecht Planı bu çakışmaların (palimpsestin) altlığı olarak görülebilir. Dolayısıyla, Berlin kent dönüşümünün geçirdiği önemli deği-

şimler ve kırılmalar sonucu, kent morfolojisindeki tutarlılığı bağlamında da değerlendirmeler yapılabilecektir. Bu yöntem yaklaşımın altında, Aydınlanma düşüncesinin temelendiği rasyonel düşünce sistemi ve Rasyonalite'nin eylem planı olan modernite arasında yakın ilişki olduğu öngörüsü yatmaktadır.

Çağlar da (Çağlar, 2013), "Mimarlık Yarışmaları İyi Şeyler (mi)dir" başlıklı, 'mimari tasarım yarışmaları üzerinden mimarlık pratiği ve ortamına yönelik kuramsal değerlendirmeler yapılabilir mi' sorusu üzerine kurguladığı makalesinde, bu çalışmanın ana kurgusunun oturtulduğu yarışma mekanizmasının, mimarlık pratiği üzerine çok çeşitli bilgiler verme potansiyeli olduğunu vurgular ve hatta bu çalışmanın yöntemi olan, haritalandırma (kartografi) yöntemini de bu doğrultuda yapılacak çalışmalar için yöntem olarak önerir.

Berlin Kent Tarihinde Yarışmalar ve Rasyonelleşme Aracı Olarak Analizleri

Bir Yarışmalar Tarihi Berlin Kent Dönüşüm Süreci

Bu noktada Berlin'in savaş sonrası ilk planlama kararları, yarışma ile kentin planlaması ve fiziki olarak biçimlendirilmesinin tarihçesine ve dönemin konjonktürü ile bağlantılı olarak da bu tarihçenin sosyo-politik arka planına bakmak gerekir. Kapitalist ideolojiler ile ilişkilendirilebilen Batı Berlin, şehircilik prensipleri olarak; 1947 yılında ABD'nin sosyalist ülkelere karşı 'onarım' ve 'yeniden yapılanma' amaçlı kurduğu ERP (European Recovery Plan) ekonomik destek programına katılmış (Castillo, 2001) ve modern kent planlama ilkelerini ortaya koyan CIAM 'Uluslararası Modern Mimarlar Kongresi'nin toplanarak, 1933 yılında yayınladığı Atina Anlaşması'nı kabul etmiştir. Öyle ki Harvey bu Bildirgeyi, bunu izleyen yaklaşık otuz yıl boyunca modernist mimarlığın ana çizgilerini tanımlayan belge olarak tarifler (Harvey, 1999). Bu kabulde, 1945 yılında Berlin İmar Müdürü olarak atanan Hans Schroun, kentin yeni dilini uluslararası ilkeler doğrultusunda belirlemek isteyen başlıca aktör olarak karşımıza çıkar. Schroun, savaşta hasar görmüş kentsel dokuyu ve kentin dilini oluşturan Erken Kapitalist Dönemi yapılarının onarımı yerine, yok edilmesini savunan temsilcilerden biri olmuştur. "1946 yılında hazırladığı Kollektiv Planı'nı, hasar gören binaların tümünün yıkılıp, ortaya çıkan alanların geleneksel modern mimarlık ilkelerine uygun olarak yeniden inşa edilmesi üzerine kurgulamıştır" (Arın, 2003). Schroun'un Kollektiv Planı, henüz Doğu ve Batı bloklarının fiziksel olarak ayrılmadığı dönemde - Berlin Duvarı'nın inşasından önce- hazırlanmış olup, kentin bütününün tek bir konsept altında toplandığı bir plandır. Ancak bu planlama prensipleri doğrultusunda açılan, 1957 Rund um den Zoo/Around the Zoo, 1957 IBA Hansaviertel Alanı Yarışması ve 1958 Hauptstadt Berlin yarışmalarının bu planlama kabulüne göre açılması, dolayısıyla bu yarış-

maların üst dilini (ana kararlarını) belirliyor olması sebebi ile, (Batı) Berlin kent planlaması ilkeleri açısından önemlidir. Berlin Senatosu Planlama Departmanı da, Schroun'un Kollektiv Plan' da temel aldığı prensiplerin, Atina konferansındaki ilkelere dayandığını ortaya koyar (Berlin Senatosu Planlama Departmanı Arşivi,1). 1947 yılında Schroun planı ışığında açılan ilk yarışma 'Rund um den Zoo' Yarışmasıdır. Kazanan proje, 1954 yılında 'Belediye Kılavuzları' olarak kabul edilmiştir (Neumeyer ve Ortner, 1997). Bu gelişme bir yarışma şartnamesi ve raporunun kılavuz haline gelerek, 1950-65 yılları arasında hazırlanan (Berlin Senatosu Planlama Departmanı Arşivi, 2), Batı Berlin Arazi kullanım planında belirleyici bir metin olması açısından önemli olduğu gibi, 1961 ve sonrası kent biçimlenmesini belirleyecek sistematığın, altyapısını oluşturması açısından da hayati önem taşır. Kent planlaması ile ilgili temel yaklaşımı belirleyen diğer bir yarışma/organizasyon IBA'nın (Yine 1961 ve sonrasında fiziki şekillenmesini belirleyecek olan), 1957 yılında Schroun Planı'na göre konut zonu olarak ayrılmış Hansaviertel alanında yaptığı proje çağrısıdır. Hemen akabinde, 1958 yılında Hauptstadt Berlin Yarışması açılmıştır. Ancak 1961 yılında Berlin Duvarı'nın inşası ile kentin bir bütün olarak ele alınması mümkün olmadığından bu yarışma, sonucu itibarıyla hayata geç(e)memiş proje olarak kalmıştır. Bu proje, her ne kadar hayata geçememiş olsa da, Doğu Berlin bölgesini de kapsayan Hauptstadt Berlin yarışmasının, aslında Hansaviertel yarışması alanındaki temel planlama prensiplerinin tüm şehirde uygulanmasını ön gören bir yarışma olması sebebiyle, kapitalist şehircilik anlayışının ortaya konmuş olması açısından önemlidir. Daha sonra ise, Uluslararası Stil ve CIAM prensiplerinin uygulandığı IBA'57 Hansaviertel Yarışmasına karşılık olarak (Bodenschatz, 1996; Dolf-Bonekamper, 1999) ve sosyalist şehri oluşturmak amacıyla, GDR (German Democratic Republic) 1950 yılında 'Şehir Planlamasının 16 Prensibi' olarak bir kılavuz tanımlarlar ve 1951 yılında bu kuralları temel alan Stalinle yarışmasını açar. 1959 yılında açılan Hauptstadt East Berlin kapsamında da literatürde yer alan TV Kulesi Yarışması'nın amacı, Stalin'in hayali olan sosyalist siyasetin bir güç gösterisi, bir başka deyişle kapitalist temelli siyaset ve bu siyasetin kenti araçsallaştırma biçimlerine meydan okuma olarak, kendi anıtsallık anlayışlarıyla en yüksek yapıyı yapma isteğidir.

Çalışmanın 2. Alt bölümü olarak belirlenmiş 1961-89 Berlin Duvarı'nın inşası ve yıkımına kadar bir zaman dilimini kapsayan dönemde, gerçekleşen proje yarışmaları ve bu yarışmalar öncesi ve sonrası yapılan çalışmalar ile kent dilinin yaratılması meselesinin kente yansımalarının açıkça fiziksel olarak görüldüğü organizasyon, Batı Berlin özelinde gerçekleşen IBA'84-87 projesidir. Doğu Berlin özelinde ise, sadece Alexander Platz yarışmasının açıldığı görülür ve bu da anonimlik üzerinden söz söyleyen sosyalist siyasetin, kurallarını 1945-61 döneminde aldığı ilkeler doğrultusun-

da devam ettirdiğinin göstergesidir. IBA'87 organizasyonunun üst aklı, yarışma metinlerinde, hem Hauptstadt Berlin yarışması, hem de IBA'57 Hansaviertel Alanı yarışması ile karşılaştırılır. Hauptstadt Berlin Yarışması ile karşılaştırıldığında, IBA'87 özelinde bütün Berlin için bir teorik planın varsayılmamasına rağmen, yine de kentin o günkü hali (duvarın var olması gerçekliği) üzerinden değil, 'ideal şehir' kavramı üzerinden (olası birleşme üzerinden) tasarımların yapıldığı iddia edilir (Miller, 1993). Miller'in 'ideal şehir' arayışı olarak tariflediği yaklaşım, aslında daha IBA'87'nin 1977 yılında, Siedler ve Kleihues'un, Berlin'in 'biricik/bütüncül' kentsel imajının bozulduğu düşüncesiyle mimarlara yaptığı çağrıda da, üst aklın IBA'yı kentin bütüncül imajını oluşturma meselesi olarak görmesiyle kendini hissettirmektedir (Siedler ve Kleihues, 1977). Hansaviertel Alanı yarışması ile karşılaştırıldığında ise, IBA'87'de IBA'57 kapsamında ortaya çıkan tekil binaların kentte nesnelere dönüşen anıtsallık anlayışının, kentsel doku ile ilişkisinin de sağlandığı bütüncül bir kent imajı yaratılması beklentisi görülür (Das Ostpreussenblatt, 1987; Berliner Morgenpost, 1977). Dolayısıyla, IBA'87 organizasyonunun kurallarının bir önceki dönem yarışmalarının kurallarıyla (göreceli) tutarlılığından bahsedilebilir.

Çalışmanın 3. Alt bölümü olarak belirlenmiş 1989-2014 döneminde de yarışma geleneği geçerliliğini korumuş, hatta gerek açılan yarışma sayıları, gerekse çeşitliliği açısından kent planlama sistemini destekleyen bir yöntem olarak karşımıza çıkmaya devam etmiştir. Ancak, 1989-2014 dönemi yarışma metinlerinin, diğer dönem metinlerinden farklılaştığı görülür. Bu durumun arka planında; yarışma mekanizmasının kentte yaşanan politik, sosyolojik olarak gerçekleşen dramatik değişim sonucu, sistemde gerçekleş(tiril)en içerik değişikliği ve Avrupa Birliği Anlaşması, dolayısıyla var olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun yeni sorumluluk ve görevlerinin, yarışmalara yansımaları yatar (Kuhnt, 2015). Buna ek olarak, bu dönemin yarışmalarının üst aklının kendi içerisinde de değişkenlik gösterdiği; Berlin Duvarı'nın yıkımından Utanç duvarı olarak görülen ve duvara dair izlerin ortadan kaldırılmasına dair yaklaşımların, 2006 yılında Berlin Duvarı'nın koruma planının hazırlanması ile kentsel tasarım ögesi haline gelmesi ile ortaya konabilir (Klausmeier ve Schmidt, 2004). Bu yaklaşım değişikliği, bu alt dönemi kendi içerisinde 1989-2006 ve 2006-2014 olmak üzere iki alt döneme de böler.

Yıkımın ardından 1994 yılına kadar herhangi bir Arazi Kullanım Planı, 2004 yılına kadar ise Kentsel Geliştirme Planı hazırlanmadığı (Eckardt, 2005), yarışmalarda belirlenen kuralların ve gerçekleşen projelerin kent planlama kurallarını oluşturmaya başladığı görülür. Dolayısıyla, bu dönemin yarışmalarının, üst aklın (Senato'nun) yarışmalara yaklaşımına dair temel bir fark tariflediği söylenebilir. Senato artık, kent imajları yaratılarak Berlin'in savaş öncesindeki

gününün yeniden sağlanmasında ve yeni kent dilini yaratmada, yarışma mekanizmasını birincil bir araç olarak görür. Bu dönemin kurallarını gösteren yarışmalar ise; 1996 Postdamerplatz Yarışması, 2007 Bernauerstrasse Berlin Duvarı Hatırası Yarışması ve 2008 Europacity Yarışması, hem çalışma kapsamında belirtilen duvar ve çevresindeki yerleşimlerde yer almaları açısından, hem de bu dönemde açılan kentsel ölçekli yarışmalar olmaları açısından kentsel dönüşüm dili, dolayısıyla kuralları ve üst aklı açısından, açılan diğer yarışmaların metinlerine nazaran oldukça önemli ipuçları veren yarışmalar olarak belirlenebilir.

Bu üç alt dönemdeki yarışma metinlerinin karşılaştırılmalı bir değerlendirmesi yapılacak olursa şunlar ifade edilebilir; İlk iki dönem küçük farklılıklar barındırmakla birlikte genel olarak tutarlı bir yapı sergilerken, duvar sonrası ortaya çıkan yarışma metinleri, görünüşte önemli farklar sergilemekle birlikte dikkatli bakıldığında arka plandaki mantıkta yine ortak 'derin (kurallı) yapılar' gözlenir. 2006 önemli bir kırılma sergiler ve bu noktadan sonraki koşullanmanın ilk dönemde kurulan modernist dile yakın bir sistematigi yeniden gündeme getirdiği yargısına varılabilir.

Ayrıca, yarışma metinlerinde belirlenen kurallar bağlamında, kent planlama dilinde en temel fark, kamusal alan kullanım hiyerarşisinin kurgusu, dolaylı olarak da kent imajını oluşturan anıtsallık anlayışının farklılığı olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda bu çalışmada da, ada-bina ilişkisi ve parsel kullanımı haritalarının kartografik olarak incelenmesine karar verilmiştir.

Mimarlık Yarışmalarının Rasyonelleşmenin Bir Aracı Olarak Analizleri

Birbirinden tamamen farklı iki sistemin Duvar'ın yıkılmasıyla bir araya gelişinin ardından geçen 25 yıllık yakın bir tarihten bahsediyorken, her ne kadar süreç çıkarımlar yapmak için çok yakın bir tarih olarak görülebilecek olsa da, kent üzerinde iki farklı siyasal ve ekonomik sistemin bir araya gelişlerinin fiziksel yansımalarının analizi ve sürecin işleyişini görmek, değerlendirmek açısından kayda değer bir süreç olarak da görülebilir.

Yine aynı yöntemsel dizgenin bir uzantısı olarak üç alt zaman dilimine dair kesitler üzerinden yapılacak incelemede mekân kurguları arasındaki tutarlılık sistematigi; 2000 yılı Venedik Mimarlık Bienali için hazırlanan haritalar ve bu haritalara Berlin Senatosu Kent Planlama Departmanı'nın 2014 yılında son döneminin de eklenerek güncellediği haritalar, ve Berlin kentinin tarihsel dönüşümünü gösteren Bien & Giersch haritaları üzerinden araştırılmaktadır. Ancak, çalışmanın asıl yöntemini oluşturan kartografik analizler her alt-dönemde kentin biçimini temelde belirleyen unsur olan 'adalar ve yapılar arasındaki ilişkilere' yönelik analizler ile kent haritaları üzerinde görselleştirilecektir. Bu kapsamda, kritik kırılma dönemlerine karşılık gelen Berlin kent haritaları esas alınarak (1953, 1984, 2005 ve 2014

haritaları {ki bu haritalar sırasıyla 1945-61 [Duvar öncesi], 1961-1989 [duvar süreci], 1989-2014 [duvar sonrası] dönemlerine karşılık gelmekte; ve son dönemin de yukarıda açıklandığı üzere 1989-2006 ve 2006-2014 şeklindeki iki alt döneme ayrılabileceğinden hareketle bu dönemleri temsil eden 2005 ve 2014 yılları haritaları temel alınmıştır}} ada-yapı ilişkisi kriterinin söz konusu haritalarda nasıl değiştiği analiz edilmektedir.

1945-1961 Dönemi

Bu dönem çalışma kapsamında ele alınan ilk dönem olup 2. Dünya Savaşı sonrası ile Berlin Duvarı'nın inşasına kadar geçen süreci kapsamaktadır. Savaş sonrası dönemde, savaşın yarattığı yıkım ve tahribattan ötürü, daha önce perifer bloklarla çeperleri tanımlanan ve avlular etrafında yapılaşan 'tanımlı adalar' yerine, serbest ada sınırları içinde bağımsız yapılardan oluşan ve makale kapsamında 'yüzen adalar' olarak tanımlanan adaların yoğunlukta olduğu kolaylıkla gözlenebilir. Özellikle de bu dönemdeki yarışma projelerinde, bu 'tanımlı ada' – 'yüzen ada' ayrımı çok net görülür ve yeni yarışmalarda yüzen ada oluşturan tipolojilere yönelik yarışma öneri ve çözümlerinin ön plana çıktığı ve yarışma metinlerinde de bunun açık bir şekilde tanımlandığı algılanabilir. Bu konudaki analitik haritalama çalışmalarına bakıldığında şunlar gözlenir (Şekil 1 ve 2);

Özellikle bu dönemdeki savaş sonrası çöküntü ekonomisinin olumsuz etkileri ve planlama sürecinin gerektirdiği hazırlık, bekleme ve olgunlaşma sürecinin beraberinde getirdiği zamandan ötürü, bu dönemde yeni yapı müdahalesi yok denecek kadar azdır. Bunun tek istisnaları, bu dönemde açılan büyük ölçekli yarışma projeleri bünyesinde yer alan yeni yapılardır. Savaş kaynaklı yıkımlar sebebiyle de adaların tanımlı perifer bloktan çok yüzen adalar niteliğine sahip olduğu gözlenir.

1961-1989 Dönemi

Berlin kent dönüşümünün ele alındığı bu ikinci dönemde, ağırlıklı olarak IBA projeleri incelemeye tabi tutulacaktır. Bu dönemde bir önceki dönemde tanımlanan 'yüzen adaların' Doğu Berlin kesiminde de, Batı Berlin kesiminde de yoğun olduğu görülür. Ancak, bu biçimsel benzerliğe rağmen, oluşum sebeplerine bakıldığında farklı dinamikler doğrultusunda tesadüfi bir benzerliğin ortaya çıktığı anlaşılır. Doğu Berlin, savaşın yıkımlarını kolayca ve çabuk tamamlayamadığından ötürü yıkık yapılarla meydana gelen 'yüzen ada' desenine ve bundan oluşan bir yapı-ada ilişkisi kentsel morfoloji diline sahipken, Batı Berlin, CIAM yapılaşma ilkeleri doğrultusunda bilinçli ve kasıtlı olarak benimseydiği, ancak bu kez yeni ve planlı yapılardan oluşturulan 'yüzen ada' kentsel tipolojisine sahip olmuştur (Şekil 3 ve 4).

Mevcut yapı ve yeni yapı müdahaleleri ilişkileri de yapı-ada ilişkileri bağlamında incelendiğinde; bir önceki dönemdeki yeni yapı azlığına rağmen, bu dönemde kentin doğu ve batı kesimleri, kendi siyaset ve sosyal yapılanma anlayışları

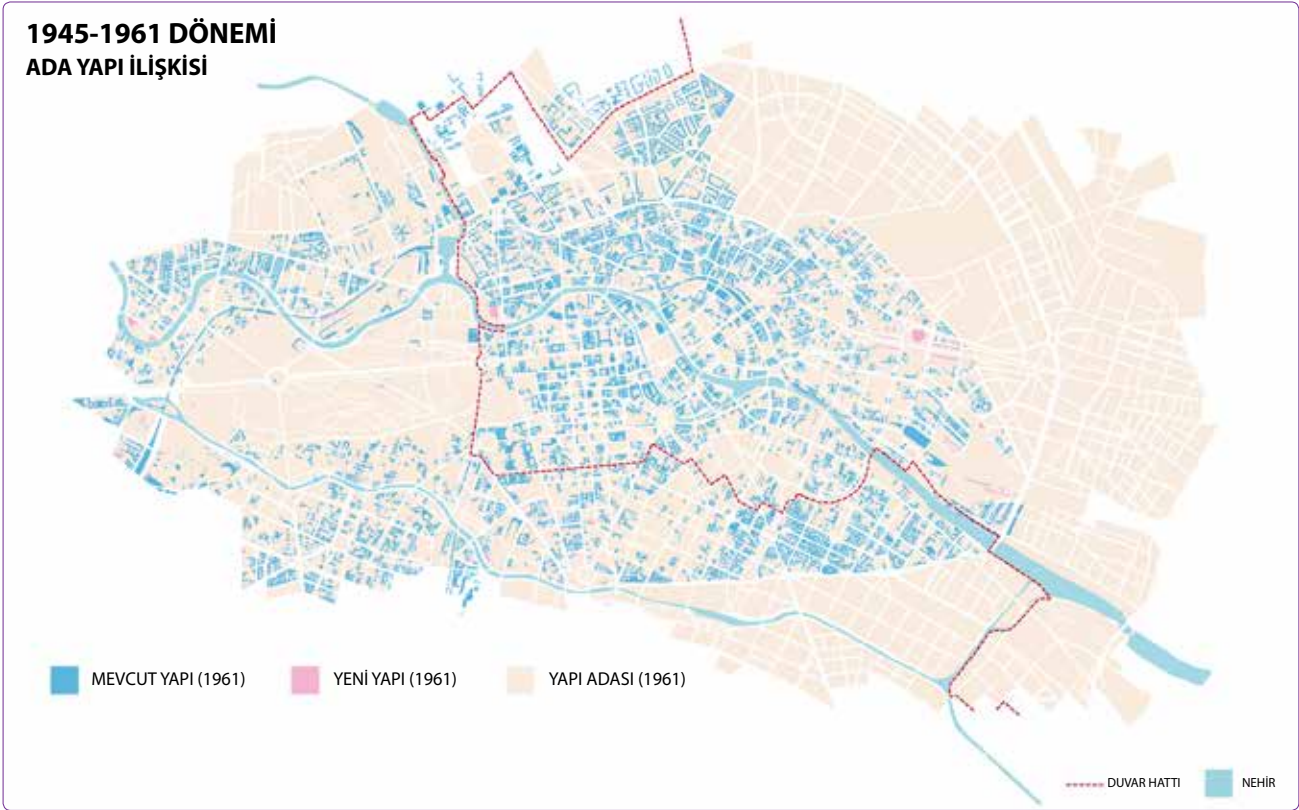
ve bunların kutuplaşması doğrultusunda, kendi güçlerini, kendi tavırlarını ve tarzlarını göstermek ve diğerine göre avantajlarını vurgulamak ve yaygınlaştırmak üzere, yapılaşma ve kentleşme aracılığıyla bir yarışa girmiş görülürler. Bu yarış kent dokusuna doğrudan yansır ve kent morfolojisini doğrudan etkiler. Kent biçimi artık felsefi, politik ve kültürel olarak ayrışmanın somutlaşmasını bu morfolojik farklılaşma ile ifade edecek ve kentsel mekânda yansıtacaktır. Bu dönem, yeni yapıların en çok inşa edildiği dönem olarak ön plana çıkmaktadır. Yeni yapılaşma biçimlerinde ise yeni yapılaşma ilkelerinin doğrudan okunması hedeflenmiştir.

1989-2014 Dönemi

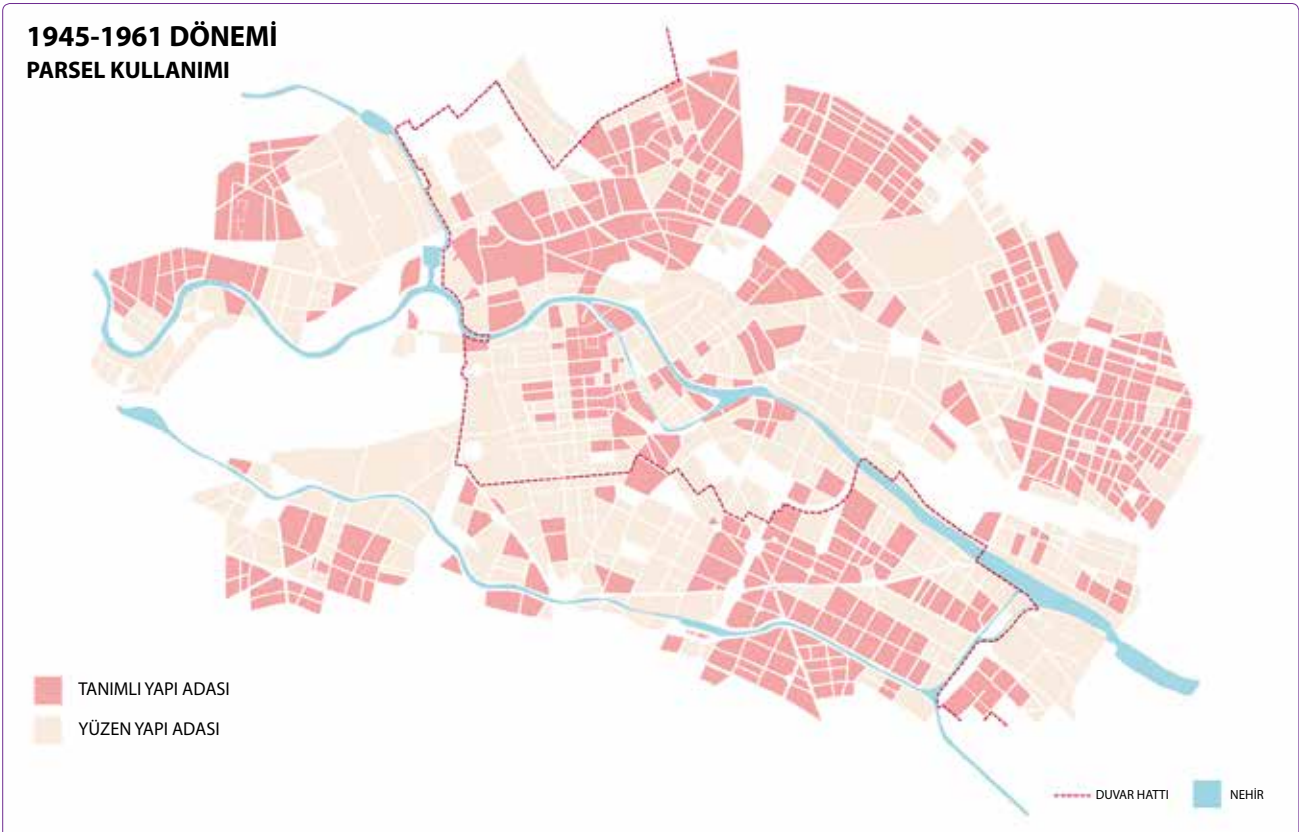
Bu spesifik dönemde ise, 'tanımlı ada' olarak tanımlanmaya geldiğimiz yapı adalarının giderek azaldığı dikkati çeker. Her ne kadar Berlin Duvarı bu dönemde ortadan kalkmış ve artık izleri çok somut ve katı şekilde fiziki mekân tanımlamasında ve kentsel mekân konfigürasyonunda algılanmasa da, Doğu ve Batı kesimlerinin kentsel yenileme prensiplerinin belirgin biçimde ayrıştığı (Schlusche, 2014) tescillenmiştir. Diğer taraftan ise, özellikle Friederichchain bölgesinde yeni yapılaşma ile birlikte 'yüzen ada' çözümlerinin arttığı gözlenebilir. Bunun Batı Berlin kesiminde ve ortaya çıkan yeni kapitalist kent modeli ile bilinçli olarak vurgulandığı öne sürülebilir. Kentin ada yapısındaki değişiklik bazı adaların kendi içlerinde yollara bölünmesiyle gerçekleşmiş olup, 'Parsel Kullanımı' haritalarında da görüldüğü gibi daha çok yapıların ada içindeki dağılım değişikliği ile ortaya çıkan farklılaşmalar dikkati çeker. Bu dönemde daha önce tanımlanmış olan 'tanımlı ada' ve 'yüzen ada' farklılaşmasına bakıldığında 'yüzen ada' tipolojisinin arttığı ve bu artışların dağılımının ise makalede belirlenen çalışma alanının çeperlerinde yer almakla birlikte, ağırlık merkezinin duvarın yıkımından sonraki dönemde duvar etrafında yer almış olan boşluklar olarak beliren bölgelere odaklandığı görülür (Şekil 5–8).

Mevcut yapı ve yeni yapı müdahaleleri ilişkileri analitik haritalama çalışmalarına bakılarak değerlendirildiğinde şunlar gözlenir;

Berlin duvarının yıkımını takip eden bu hızlı yapılaşma döneminde, duvar ve çevresinin henüz kime, hangi düşünce sistemine ve onun kültürel yansımalarına ait olduğuna dair belirsizliğin hakim olduğu da göz önüne alındığında, Berlin Duvarı'ndan kalan alan ve çevresinde ağırlıklı olarak yeni yapılaşmaların gerçekleştiği gözlenir. Ayrıca aynı zamanda, eskiden Berlin Duvarı'nın tampon bölgelerinin yerini alan yeni yapılaşma alanlarında yoğun inşaat alanları olduğu da gözlemlenir. Bir önceki dönemde geniş boşluklarda oluşan yeni yapılaşma alanları ve buralarda ortaya çıkan yeni ve serbest bina tipolojilerinin aksine, bu kez, daha çok dolgu (infill) projeler gibi parçacıl ve dolayısıyla mevcut 'tanımlı ada' tipolojisini körükleyecek müdahalelerin artmaya başladığı gözlenir (Şekil 9).

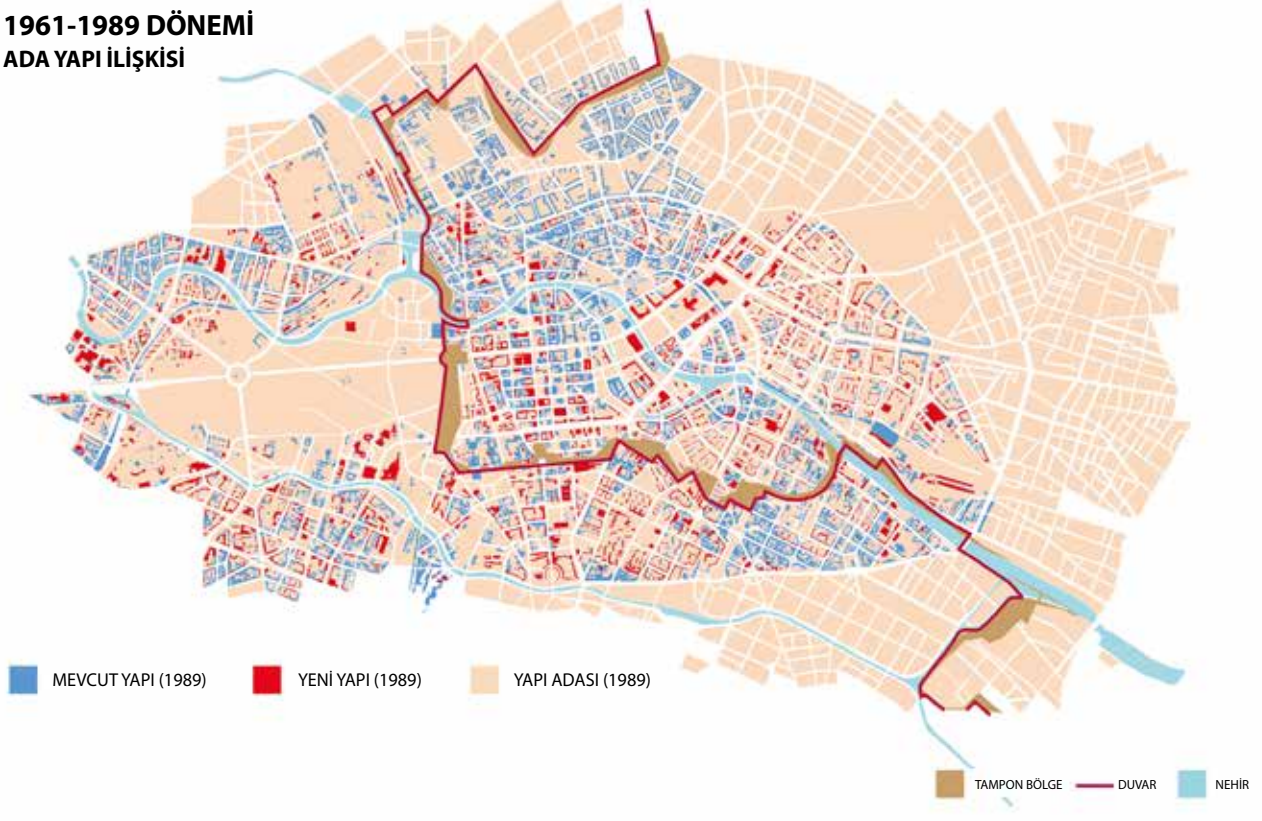

Şekil 1. 1945-61 Ada-Yapı İlişkisi Analitik Haritası.

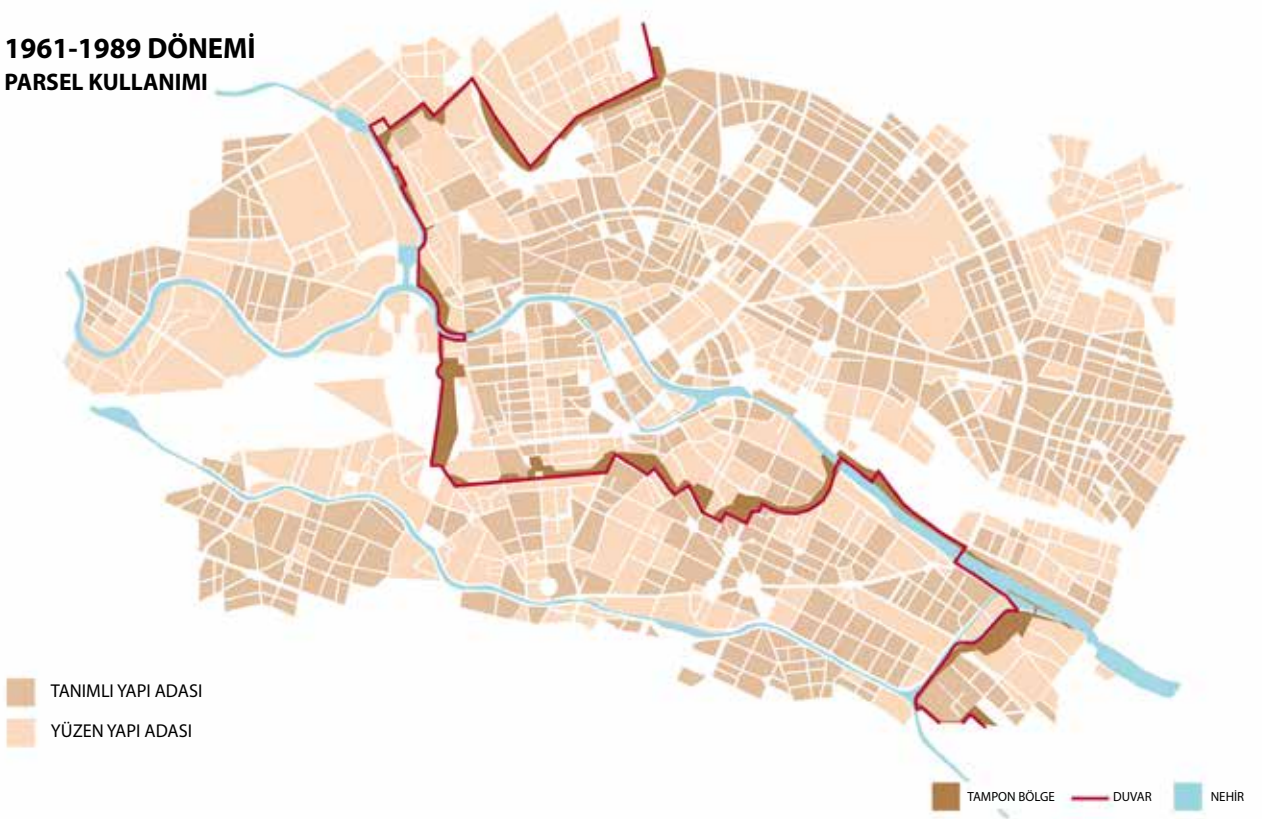
Şekil 2. 1945-61 Parsel Kullanımı Analitik Haritası.

1961-1989 DÖNEMİ ADA YAPI İLİŞKİSİ

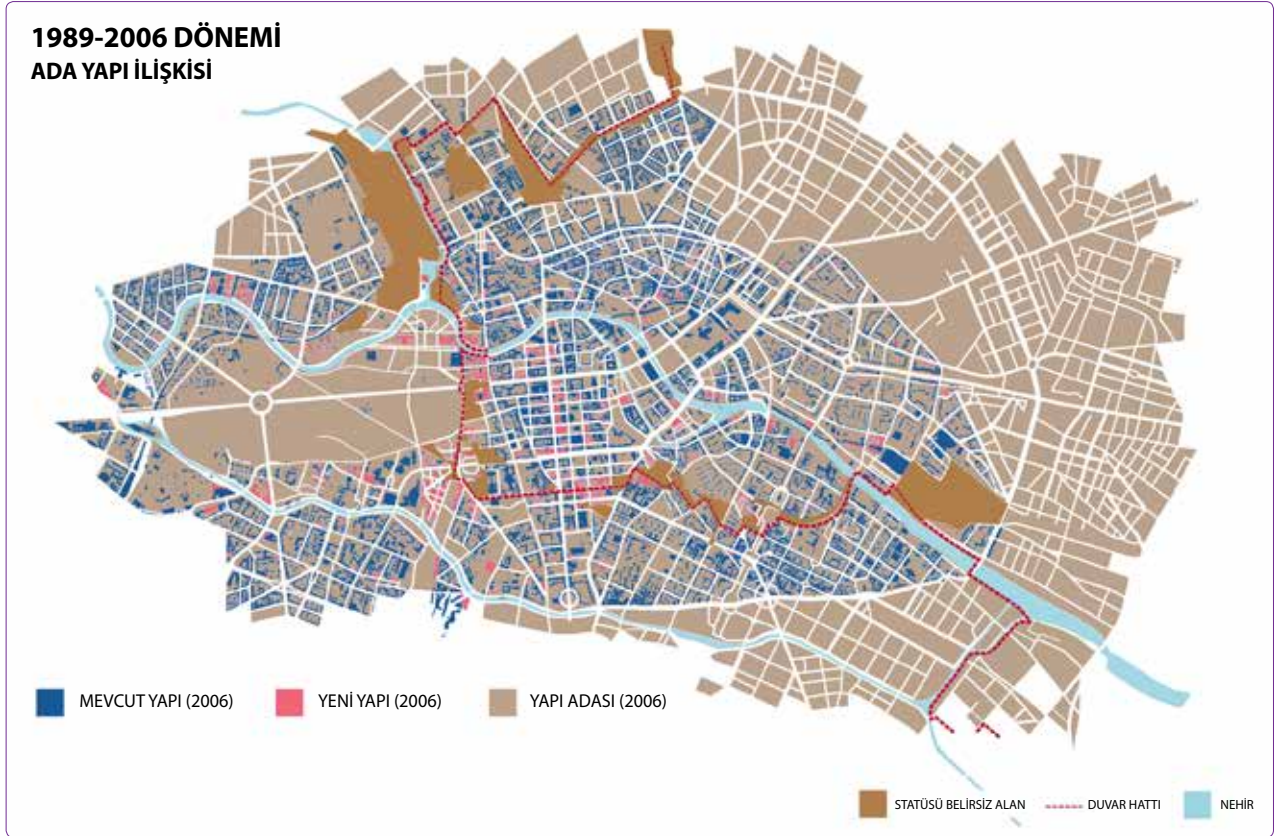

Şekil 3. 1961-89 Ada-Yapı İlişkisi Analitik Haritası.

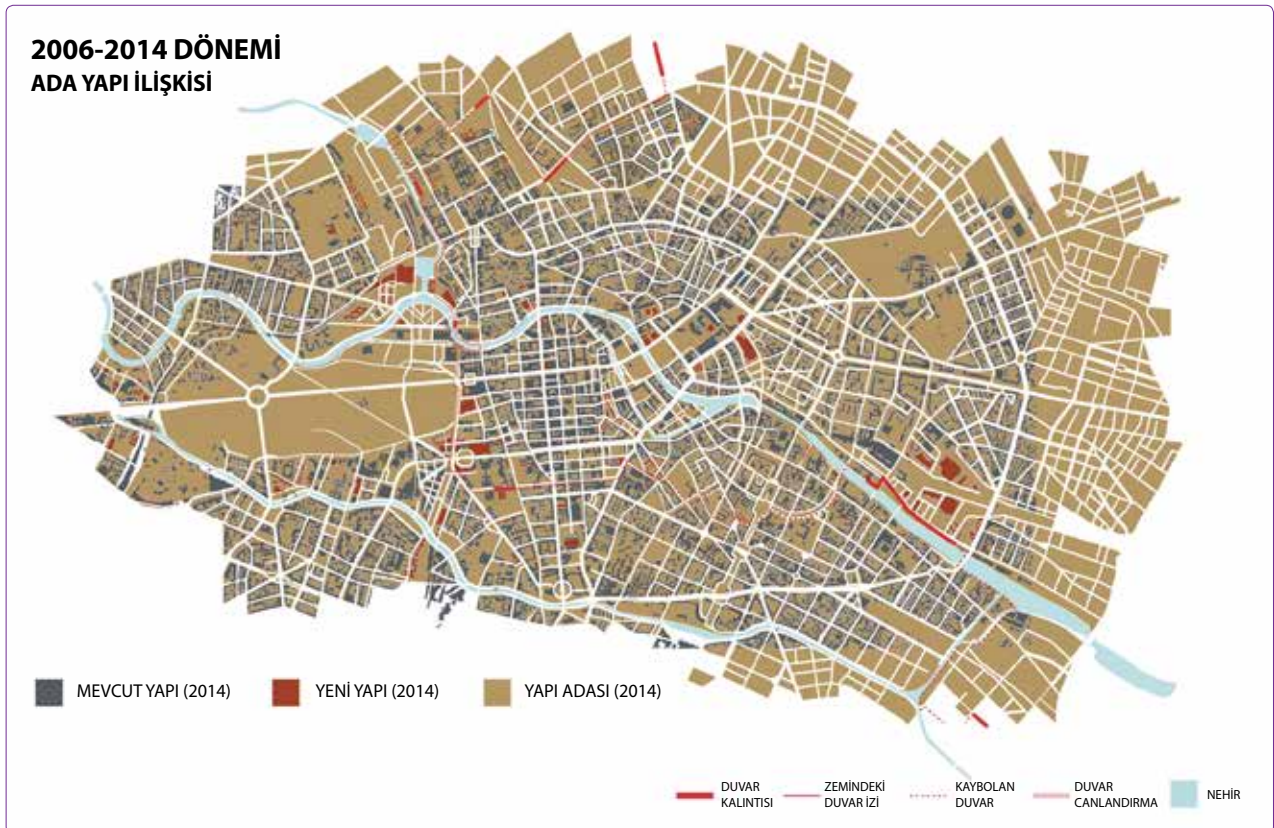
1961-1989 DÖNEMİ PARSEL KULLANIMI

Şekil 4. 1961-89 Parsel Kullanımı Analitik Haritası.

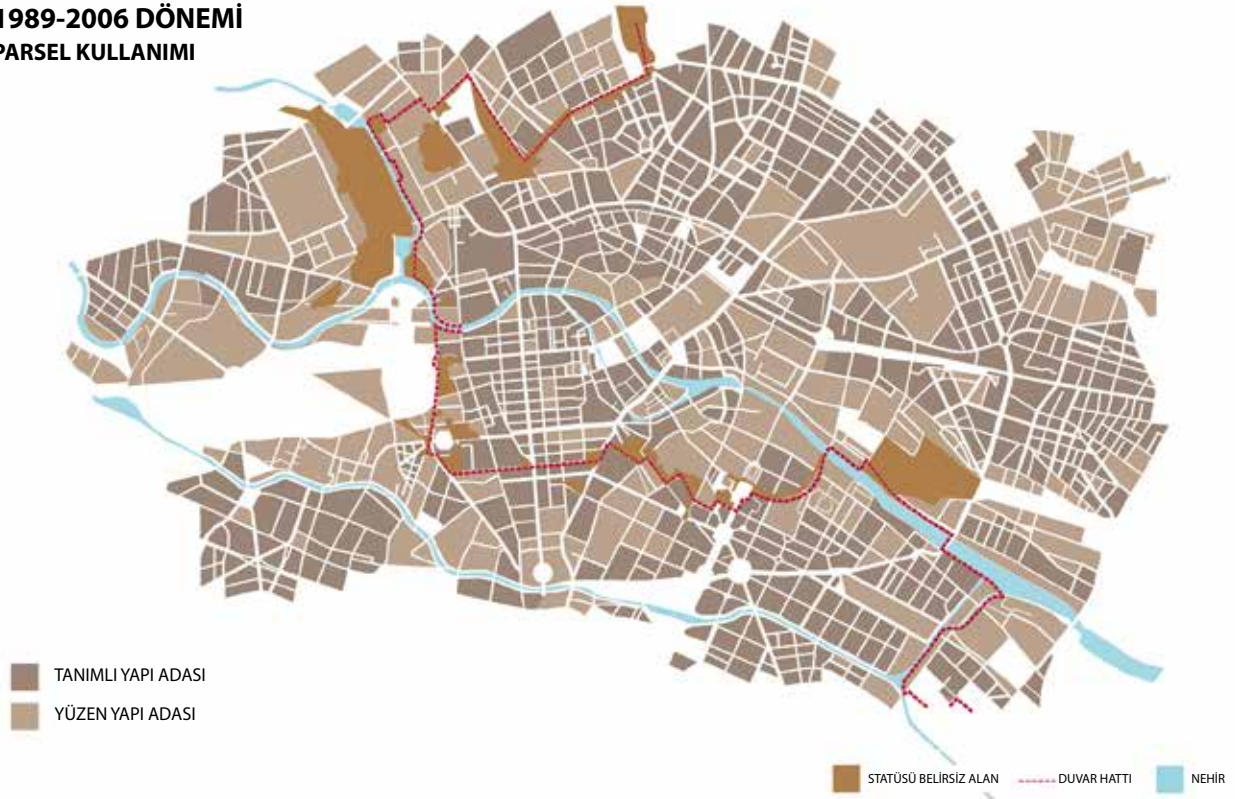

Şekil 5. 1989-2006 Ada-Yapı İlişkisi Analitik Haritası.

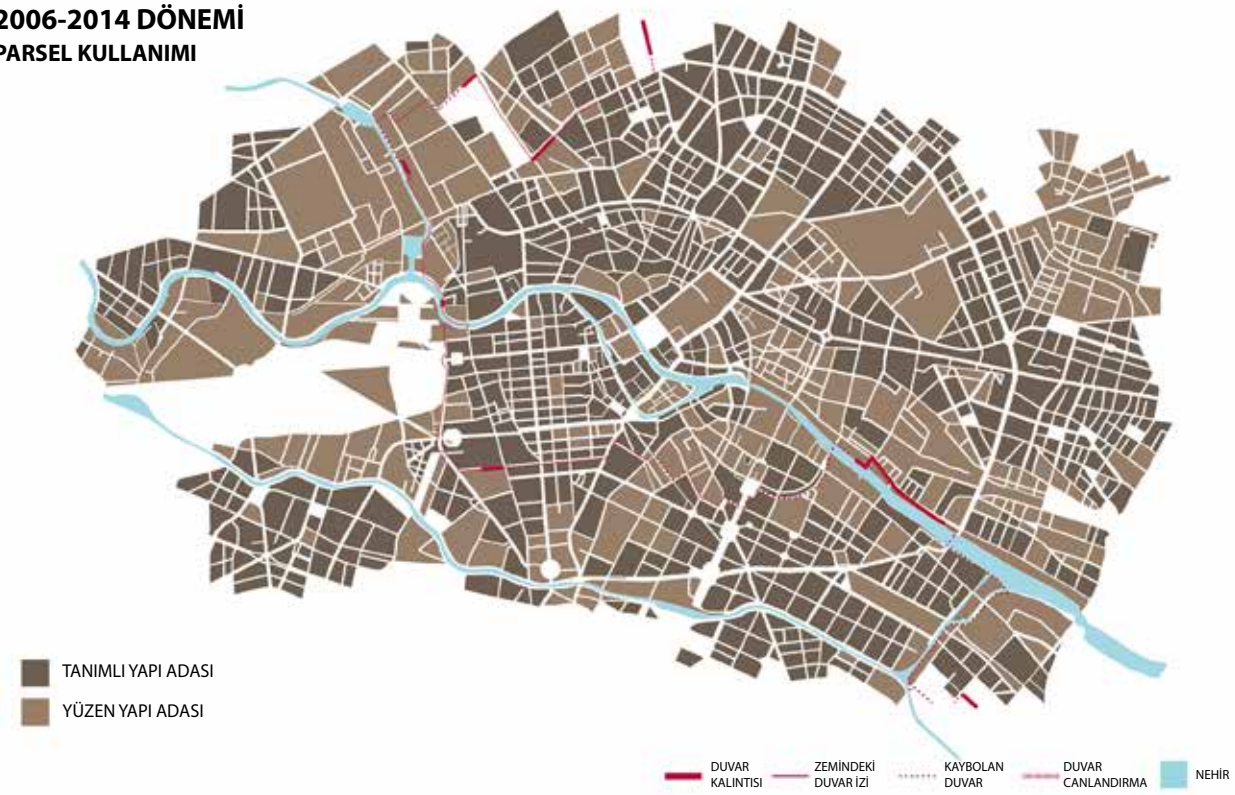
Şekil 6. 2006-2014 Ada-Yapı İlişkisi Analitik Haritası.

1989-2006 DÖNEMİ PARSEL KULLANIMI

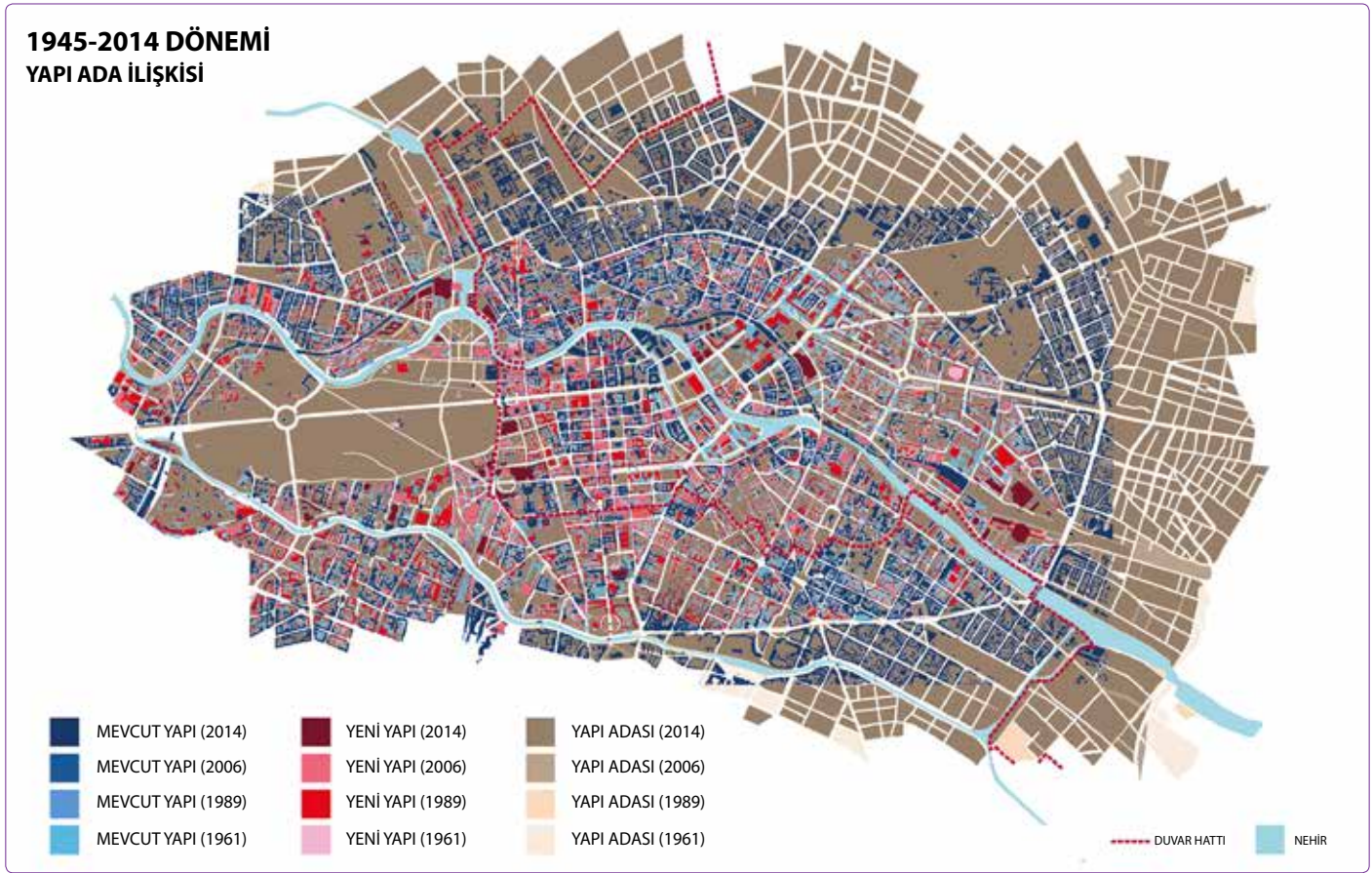

Şekil 7. 1989-2006 Parsel Kullanımı Analitik Haritası.

2006-2014 DÖNEMİ PARSEL KULLANIMI

Şekil 8. 2006-2014 Parsel Kullanımı Analitik Haritası.

Şekil 9. 1945-2014 Ada-Yapı İlişkisi Analitik Haritası.

Sonuç olarak, bazı minör kuraldışı istisnalara ve dolayısıyla sınırlı tutarsızlıklara rastlansa da, kent morfolojisinin dilini oluşturan kurallı yapıların belirlenen 3 alt-zaman dilimlerinde büyük bir çoğunlukla tutarlı bir şekilde sürdüğü gözlenmektedir. Kentin morfolojik evrilme süreci içerisinde, 1961'de Berlin Duvarı'nın inşasıyla birlikte ortaya çıkan ilk kırılma ve 1989'da yıkılması ile birlikte meydana gelen ikinci kırılma noktalarının dikkat çekici olduğu vurgulanmalıdır. Bu kırılmalar kutuplaşmış siyasi, ekonomik ve kültürel değişimleri ifade eder. Bu nedenledir ki, özellikle bu iki kırılma noktası arasındaki dönem bu farklı sistemler arasında bir kesişim ve bir geçiş dönemi olarak algılandığında, buradaki morfolojik kurallarda beklenen kaotik durumun yerine Berlin gibi bir kentte bu sürecin kent aktörlerince oldukça planlı, sistematik ve rasyonel biçimde yürütülmeye çalışıldığı; gerek incelenen metinlerden ve gerekse analizi yapılan haritalarda gözlenen sonuçlardan açıkça anlaşılır. Bu süreçte kent planlama ilkelerinin rasyonelleşme aracı olarak yarışma projelerini araçsallaştırdığı gözlenir.

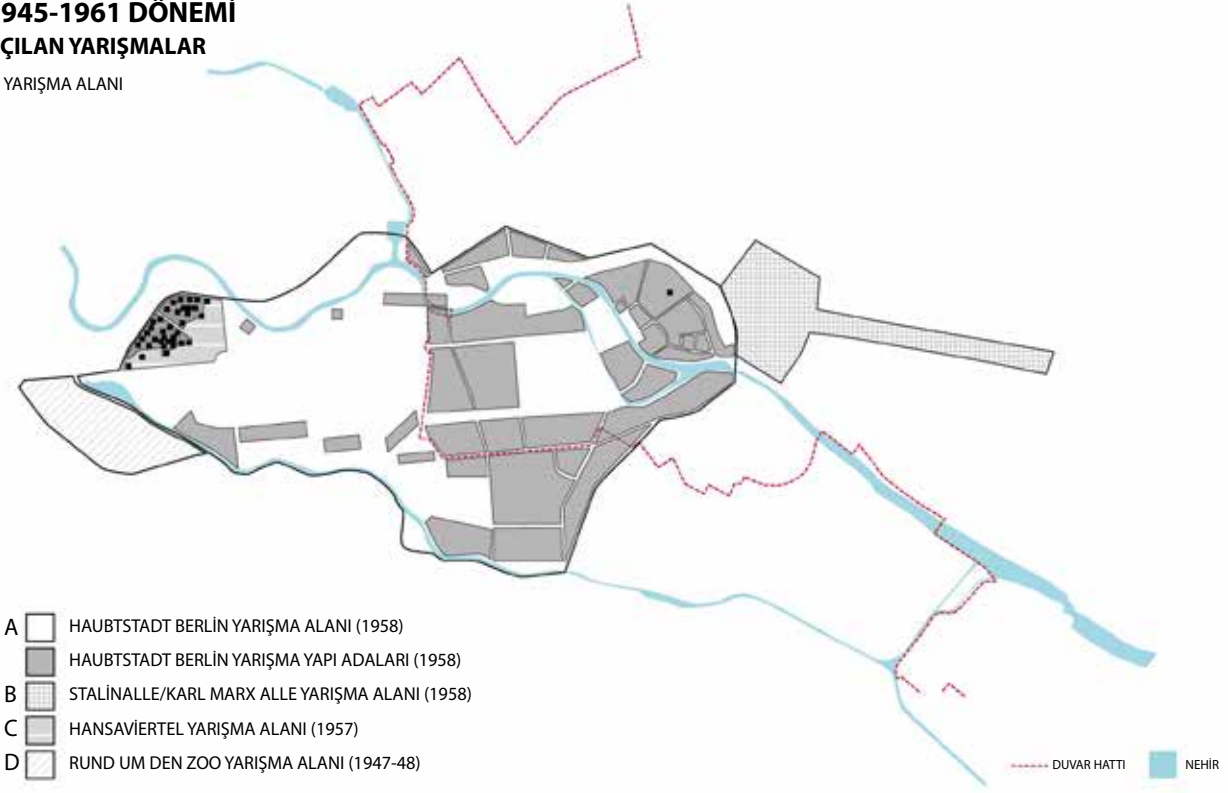
Bu makale çalışmasında öne sürülen, 'yarışmaların bir rasyonelleştirme aracı olduğu' savından hareketle, yukarıda incelenerek önemli ölçüde tutarlılıklar bulunan dilde yarışma projelerinin rolünün sorgulanması amacıyla aynı yöntemle paralel bir analize gerek duyulmaktadır. Yarış-

ma projelerinin dağılımı ve niteliklerinin de aynı dönemler doğrultusunda incelenerek, ada-yapı ilişkileri kriteri altında ele alınan farklılaşmalarla ilişkilendirilmesi makalenin ana argümanı açısından önem taşır. Yarışmaların incelenen ada-yapı ilişkisi ilkelerin hayata geçirilmesindeki rolünün bir tür rasyonelleştirme aracı olageldiği argümanı üzerinden bakıldığında, yarışma projelerinin bu dönemlerdeki dağılımı ve nitelikleri, yarışmaların Berlin kentinin tutarlılığında oynadığı rolü ortaya serecektir. Ortaya çıkan kurallar bütününün aynı dönemlerdeki yarışmalarla paralellikleri bir tür tutarlılık kanıtı olarak alınabileceği gibi, bu paralelliklerin zaman içindeki (3 alt-zaman dilimindeki) dönüşümündeki korelasyon da bize Berlin kent planlamasının modernist ilkeler bakımından tutarlılığına dair göstergeler sunabilecektir (Şekil 10-12).

Kent bütününe ve modern kent oluşum tarihçesine bakıldığında yarışmaların sayısı, yayıldığı alanın genişliği, yarışmaların sürekliliği Berlin'i pek çok kentten ayırtan bir ölçüde ve niteliktedir. Yukarıda anlatılan dönem bazındaki hassas tutarlılık girişimleri bir kenara bırakılsa dahi sadece bu yoğunluk, süreklilik ve yaygınlık yarışmaların kent modernist planlama ilkelerinin gerçekleşmesi yolunda rasyonelleştirilmesi için bir araç haline geldiğinin en belirgin göstergelerindedir. Yarışma alanlarının yoğunlaşmasında-

1945-1961 DÖNEMİ AÇILAN YARIŞMALAR

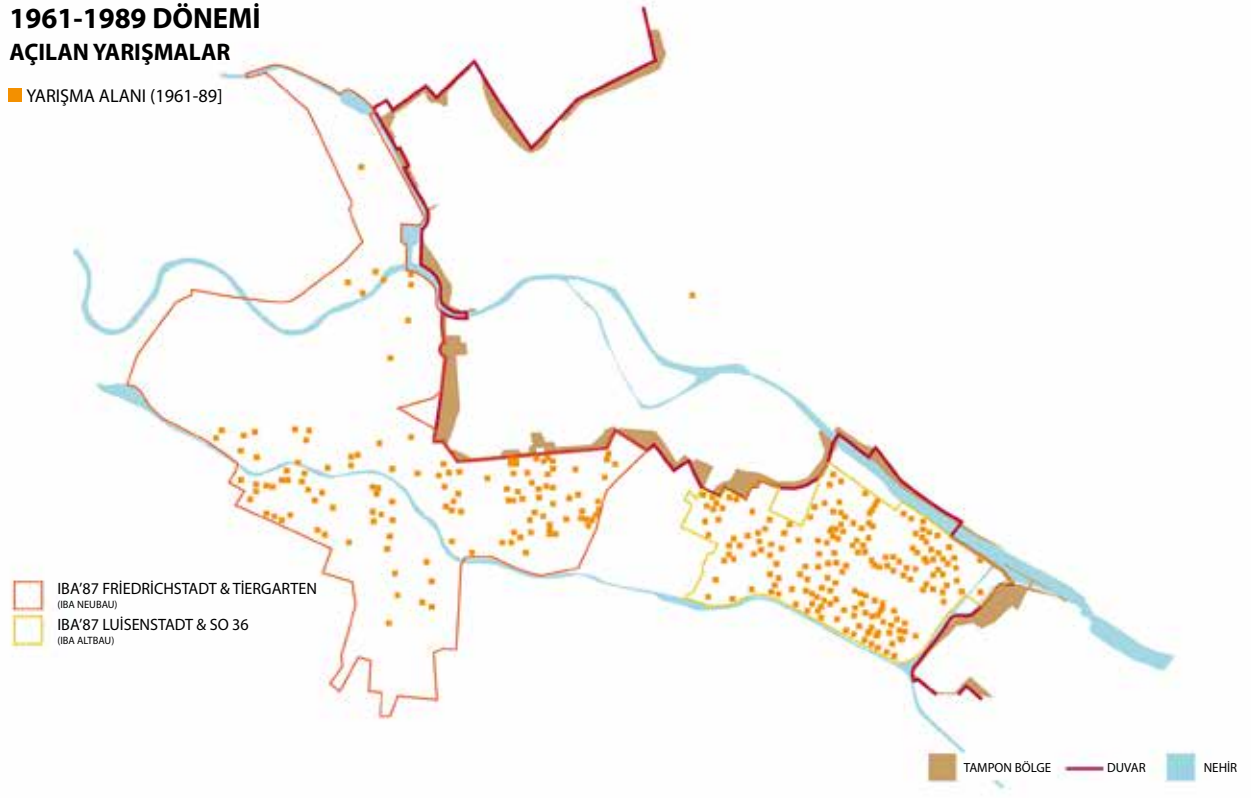
■ YARIŞMA ALANI

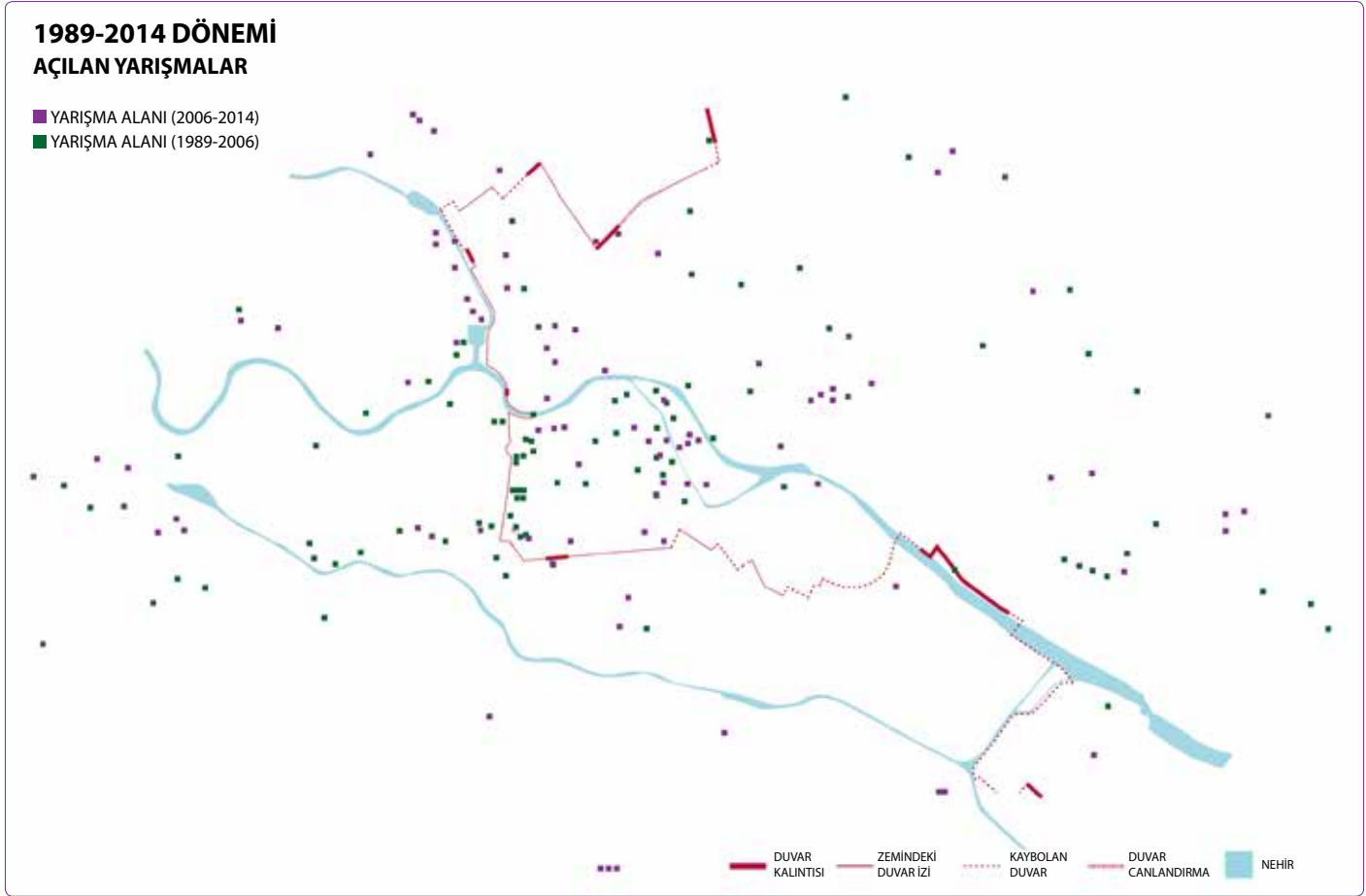
Şekil 10. 1945-61 Yarışma Projeleri Dağılım Haritası.

1961-1989 DÖNEMİ AÇILAN YARIŞMALAR

■ YARIŞMA ALANI (1961-89]

Şekil 11. 1961-89 Yarışma Projeleri Dağılım Haritası.

Şekil 12. 1989-2014 Yarışma Projeleri Dağılım Haritası.

ki etaplama ve bu etaplamanın siyasal süreçle korelasyonu bu morfolojik biçimlenmenin arkasındaki bir üst aklın (ki bu kent aktörlerinin birlikte üreterek senato kararları ve diğer metinlere yansıttığı bir akıldır) varlığını göstermektedir. Farklı kutupları ifade eden siyasal ekonomik ve kültürel veriler doğrultusunda önce koparılıp, sonra bütünleştirilen kentin zaman içinde tutarlı bir dile sahip olması ve bu dilin kuramsal olarak Alman Akılcılığı ve Aydınlamacılığı'nın somut bir yansıması haline gelmesi için geliştirilen bilinçli strateji yarışma projelerinin dağılımında ve bunun diğer kent planlama ilkeleriyle paralelliklerinde açıkça okunur (Şekil 13).

Tüm dönem yarışmalarının çakıştırıldığı yukarıdaki haritada da görüldüğü üzere, doğu-batı doğrultusunda kurgulanarak başlayan yarışmalar sürecinin, yukarıda dönemler bazında da detaylı olarak açıklandığı üzere, bölünmeyle birlikte güneye sonrasında ise kuzeye doğru görünüşte düzensiz bir biçimde saçaklanarak yayılan ve baştaki bütüncül yaklaşımı tamamlamak üzere aşamalı olarak gelişen bir çizgide ilerlediği görülür, ki bu yaklaşımın gerek senato kararları gerekse yarışma şartnamelerinde arka planda yer alan bir ana ilke doğrultusunda koşullandığı açıktır. Yarışma projelerinin her bir alt dönemdeki (1945-61, 1961-89,

1989-2014) ada-yapı ilişkisi bazında değerlendirilen kent planlama ilkeleri ile paralelliklerine bakıldığında, açılan yarışmaların bir önceki dönemde, mevcut dilin istisnalarından oluşan süreksizlikleri sürekliliklere dönüştürecek noktasal müdahaleler olma eğilimini bilinçli bir şekilde barındırdığı gözlenebilir. Bu hipotezin haklılığı, yarışma projelerinin yıllara göre dağılımındaki haritalardan (bkz. Şekil 10–12) gözlenebilir.

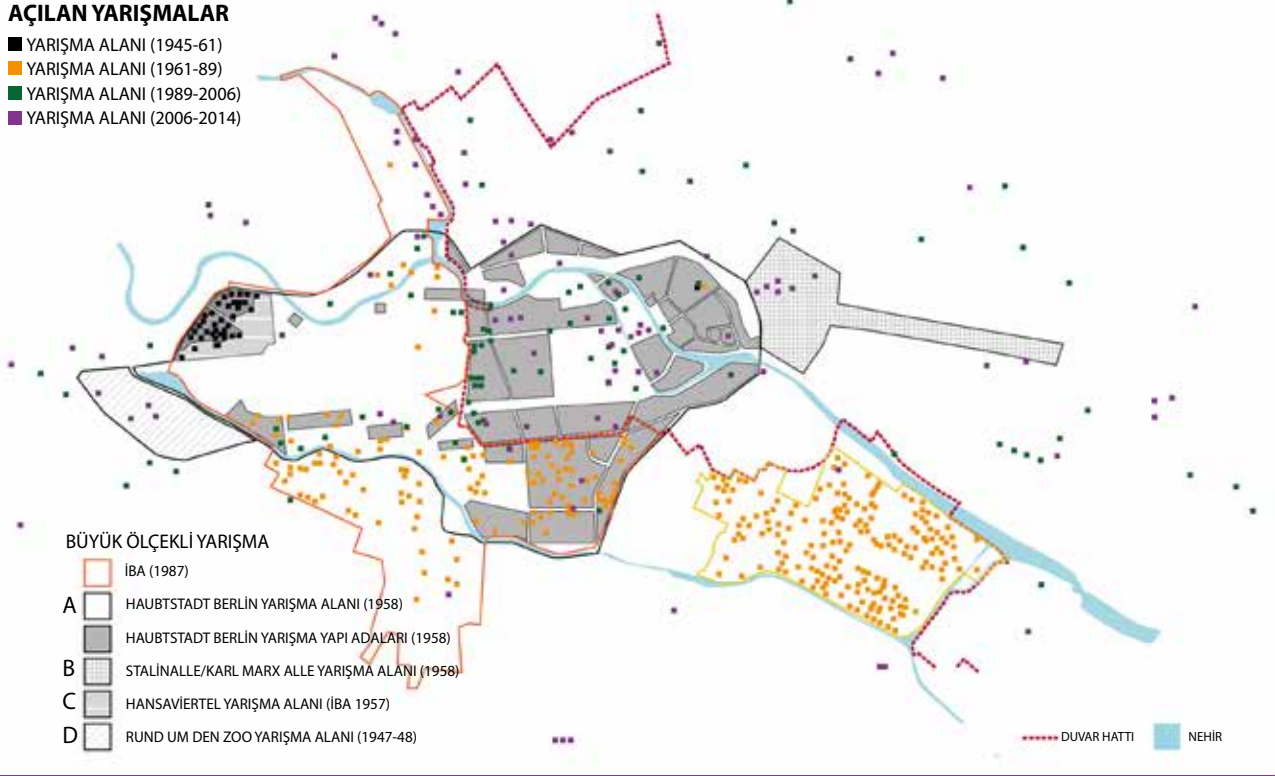
Sonuç

Modernite olgusu Berlin kenti özelinde 'Tutarlılık' kavramı üzerinden tartışılan bu makalede geliştirilen 'modernite ve Rasyonelite' argümanı bağlamında, 19.yy'da ortaya konan ama tam anlamıyla gerçekleştirilemediği varsayılan Hobrecht haritası ile günümüz Berlin haritasının karşılaştırılması önemlidir (bkz. Şekil 14). Bu karşılaştırma bize 1945'ten bu yana belirli tutarlılık ve tutarsızlık kombinasyonları ile evrilen Berlin Kent Dili'nin, 19.yy'da Rasyonelite ilkelerine dayalı olarak geliştirilen plan ile önemli ölçüde örtüştüğü görülür.

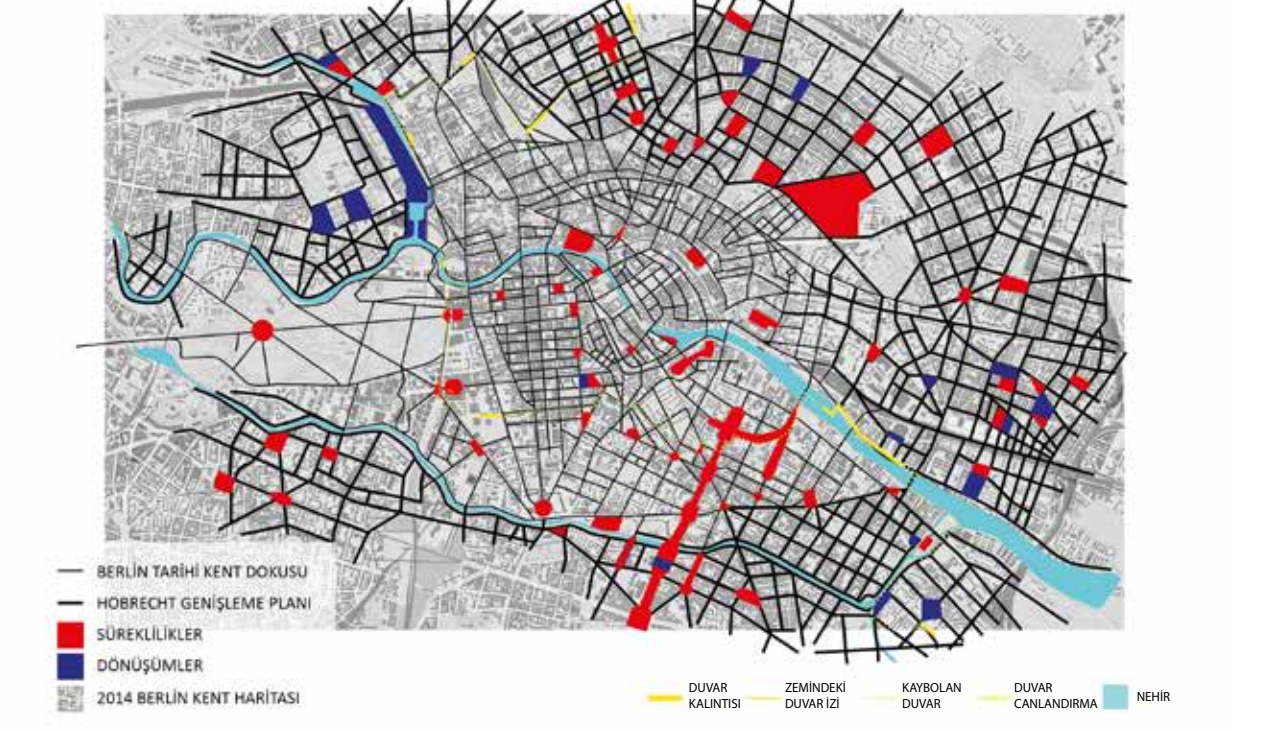
Ele alınan üç alt dönemdeki yarışma projelerinin karşılaştırılmalı bir değerlendirmesi yapılırsa; ilk iki dönemin genel olarak tutarlı bir yapı sergilediği, duvar sonrası orta-

1945-2014 DÖNEMİ**AÇILAN YARIŞMALAR**

- YARIŞMA ALANI (1945-61)
- YARIŞMA ALANI (1961-89)
- YARIŞMA ALANI (1989-2006)
- YARIŞMA ALANI (2006-2014)

Şekil 13. 1945-2014 Yarışma Projeleri Dağılım Haritası.

1862 ANALİTİK HOBRECHT PLANI - 2014 BERLİN KENT HARİTASI ÇAKIŞMA HARİTASI

Şekil 14. 1861 Analitik Hobrecht Planı-2014 Berlin Kent Haritası Çakışması.

ya çıkan yarışma projelerinin ise görünüşte önemli farklar sergilemeler bile, arka planda yine kurallı yapılar barındıran mantığı gözlenir. Ayrıca, 1989-2014 dönemlerindeki yarışma projelerine bakıldığında, makalenin kurgusundaki üç (3) temel dönemin birbirini tamamlayarak, kuruluş dönemi metinleriyle oldukça tutarlı bir yapı oluşturulmasına çaba harcandığı ileri sürülebilir. Bu dönemde, önceki dönemlerde söz konusu olan kentsel ölçekli yarışmalardan, daha çok bina ölçeğindeki yarışmalara veya daha ara kesitte ölçekte kalan yarışmalara doğru dönüşüm tariflenebilir. 1945-61 ve 1961-89 dönemlerinde, kent planının ve bu planların kurallarından bir üst aklı olan ve bu üst aklın belirlediği kurallar üzerinden açılan yarışmalar olduğu görülmekle birlikte, 1989-2014 döneminde, sistemin bölge bazında parçacıl olarak yarışmalar açılarak, yarışmaların kurallarının üst akıl haline gelerek kent planlama ilkelerini belirlediği mekanizma söz konusu olmuştur. Aslında, 1961-89 döneminde açılan yarışmaların kente fiziksel yansımalarına bakıldığında, ölçek itibarıyla 1945-61 ve 1989-2014 dönemleri yarışmaları arasında bir geçiş dönemi olarak tanımlanması da mümkündür. Ağırlıklı olarak IBA projelerine odaklanılan bu dönemde, hem iki farklı kentsel bölge belirlendiği (kentsel ölçek) ve bu bölgelerdeki (Neu-Altbau) yaklaşımların dolaşısıyla üst aklın farklılaştığı, hem de kent imajını yaratma hedefi güdülerek, parçacıl bir şekilde ikonikleşen yapılaşmaya gidildiği (bina ölçeği) iki eksenle devam eden bir yaklaşım vardır. Bu bağlamda, yarışmaların dönüşümünde de, bu dönemin ara kesitte yer alıyor olması, dönemler arasındaki bir çeşit tutarlılığa işaret eder.

Sonuç olarak, Berlin kentinin modernite'nin içinde barındırdığını iddia edilen 'tutarlılık' olgusunu somutlaştırmadaki rolü şu şekilde ifade edilebilir; Farklı sistemler arasında bir kesişim ve geçiş dönemi olarak algılanan 1961-89 dönemi, morfolojik kurallarda beklenen kaotik durum yerine, bu sürecin kent aktörlerince oldukça planlı, sistematik ve rasyonel biçimde yürütülmeye çalışıldığı bir dönem olmuştur. Ayrıca, 1945-2014 dönemi açılan yarışmaların yoğunluğundan da açıkça görüldüğü üzere, kent formu/desenisi; hem metinlerle ortaya konan kurallar bağlamında, hem de bu kuralların kente dönemsel olarak yansımaları bağlamında katmanlaşarak tutarlı bir biçimde dönüşmektedir. Berlin kentinde izlenen tüm politikaların da sonucu olarak görülebilecek bu durum, mimarlık pratiğinin kent kendini, kendi dinamikleriyle (kendiliğinden) ürettiği bir sistem yerine, 'bilinçli' olarak üret(il)en örneklerle sistem haline dönüştüğünü akla getirir. Bu sistemin ise, yarışma metinleri aracılığıyla sağlanması, tezin Berlin kentinde yarışmaların bir rasyonelleşme aracı olarak kullanıldığı savını doğrular.

Kaynaklar

Arın, C. (2003) "Sanayi Devrimi Kenti Berlin I: Kent Gelişimi Sürecine Bir Bakış", Mimarlık Dergisi, n.313.

- Berlin Senatosu Kent Planlama Arşivi, 1, "Alexanderplatz von der Nachkriegszeit 1945 bis zur Wiedervereinigung 1990: Wiederaufbau unter neuen städtebaulichen Vorzeichen Erste gesamtstädtische Überlegungen", http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/staedtebauprojekte/alexanderplatz/de/geschichte/geschichte_1945_bis_1990/index.shtml, 3 Şubat 2016.
- Berlin Senatosu Kent Planlama Arşivi, 2, "Land Use Planning Berlin: Historical Maps on Land Use Planning in Berlin", <http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/fnp/en/historie/index.shtml>, 3 Şubat 2016.
- Berlin Senatosu Kent Planlama Departmanı Arşivi, 3, "Plane 1862", http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/fnp/pix/historie/Berliner_Plaene_1862_bis_1994.pdf, 3 Şubat 2016.
- Bodenschatz, H. (1996) "Antworten West Berlins auf die Stalinallee", Ed: H. Engel ve W. Ribbe, Karl Marx Alle Magistrale in Berlin: Die Wanderung der sozialistischen Prachtstrasse zur Hauptstrasse des Berliner Ostens, Berlin, Akademie Verlag, s.161-162.
- Bonekampfer, G.D. (1999) Das Hansaviertel. Internationale Nachkriegsmoderne in Berlin, Berlin, Verlag Bauwesen.
- Bumin, T. (2013) Hegel - Bilinç Problemi, Köle-Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Castillo, G. (2001) "Building Culture in Divided Berlin: Globalization and the Cold War", Ed.: N. ALSayyad, Hybrid Urbanism: on the Identity Discourse and the Built Environment, Westport, Praeger Publishers, Westport, s. 188-194.
- Çağlar, N. (2013) "Mimarlık Yarışmaları İyi Şeyler (mi)dir?", Mimarlar Proje Yarışmaları Dosya 31 (2013/1), Ankara, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s.4-9.
- Çetin, M. (2003) "Mimarlıkta Dilbilimsel Çözümleme, Şekil Gramerleri", Gazi Sanat Dergisi, n.3, s.41-50.
- Das Ostpreussenblatt (1987) "Jubiläum: Berlin-Berlin. Ein Blick auf Veranstaltungen und Literatur", http://archiv.preussische-allgemeine.de/1987/1987_04_18_16.pdf, 5 Şubat 2016.
- De Landa, M. (1997) A Thousand Years of Nonlinear History, NewYork, MIT Press.
- Eckardt, F. (2005) "In Search for Meaning Berlin as National Capital and Global Cities", Journal of Contemporar European Studies, vol.13, no.2, s.192.
- Giddens, A. (2012) Modernliğin Sonuçları, çev. Ersin Kuşdil, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Goldman, L. (1973) The Philosophy of the Enlightenment, çev. Henry Maas, Londra, Routledge & Kegan Paul.
- Gomez, P. (1983) Architecture and the Crisis of Modern Science, Cambridge, MIT Press.
- Habermas, J. (1993) "İdeoloji" olarak Teknik ve Bilim, çev. Mustafa Tüzel, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Habermas, J. (1984) The Theory of Communicative Action - Reason and the Rationalization of Society, vol.1, çev. Thomas McCarthy, Boston, Beacon Press.
- Harvey, D. (1999) Postmodernliğin Durumu, çev. Sungur Savran, İstanbul, Metis Yayınları.
- Hegel, G. W. F. (2011) Tarih Felsefesi I - Giriş, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınevi.
- Hilav, S. (2012) Diyalektik Düşüncenin Tarihi, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Klausmeier, A. ve Schmidt, L. (2004) Wall Remnants-Wall Traces; The Comprehensive Guide to the Berlin Wall, Berlin/Bonn.

- Westkreuz-Verlag.
- Kleihues, J.P. (1977) "Interview on the IBA Exhibition with Heinrich Klotz," Berliner Morgenpost, 18 Ocak 1977.
- Kuhnt, T. H. (2015) "Competition as Impetus for German Building Culture", Ed. ed. Chuppin, L.P., Cucuzzella C. ve Bechara Helal, Architecture Competitions and the Production of Culture, Quality and Knowledge: An International Inquirt, Montreal, Potential Architectural Book, s.300.
- Miller, W. (1993) "IBA Models for a City; Housing and the Image of Cold War Berlin," Journal of Architecture Education, vol.46, no.4, Taylor& Francis, s.202-216.
- Neumeyer, F. ve Ortner, M. (1997) "Guidelines for Urban Interventions in the City West", The Journal of Architecture, vol. 2, Sonbahar, s.215-224.
- Schlusche, G. (2014) Dr. Ing. Günster Schlusche-Evin Eriş Röportajı, Berlin, 26 Mayıs 2014.
- Siedler, W.J. ve Kleihues, J. P. (1977) "Berlin- Modelle für eine Stadt: Nicht die Konkurse, die Fehlplanungen sind der Skandal der Baupolitik Berlins", Berliner Morgenpost, 18 Ocak 1977.
- Singer, P. (2003) Hegel - Düşüncenin Ustaları, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- Wellmer, A. (1985) "Reason, Utopia, and the Dialectic of Enlightenment", Ed.: R.J. Bernstein, Habermas and Modernity, Cambridge, MIT Press, s.35-66.
- Zizek, S. (2015) Hiçten Az - Hegel ve Diyalektik Materyalizmin Gölgesi, çev. Erkan Ünal, İstanbul, Encore Yayınları.
- Zizek, S. (2011) "With Hegel Beyond Hegel", Criticism, vol.53, iss2/6.